Materiallar to'plami · Conference Proceedings
"ZAMONAVIY TADQIQOTLAR VA BARQAROR RIVOJLANISH" respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi
04 August 2026
UDK 94
FILOLOGIYA

PIRIMQUL QODIROVNING "YULDUZLI TUNLAR" ROMANIDA TARIXIY SHAXSLAR O'RTASIDAGI ZIDDIYATLARNI IFODALANISHI

Gullola Xoshimjonovna Xaydarova*
O'zbekiston Respublikasi IIV Farg'ona akademik litseyi bosh o'qituvchisi, Farg'ona davlat universiteti mustaqil izlanuvchisi
✉ hajdarovagullola@gmail.com

ANNOTATSIYA

Tarixiy romanlar haqida so'z ketganda Pirimqul Qodirovning tarixiy romanlari alohida o'rin egallaydi. Bu asarlarga "Yulduzli tunlar", "Avlodlar dovoni", "Ona lochin vidosi"ni olishimiz mumkin. Ushbu romanlarda tarixda mavjud tarixiy haqiqat asosida Zahiriddin Muhammad Bobur, Akbar, Humoyun, Gavharshodbegim kabi temuriy va boburiyzodalar hayoti ochib berilgan. Yozuvchi "Yulduzli tunlar" romanida Zahiriddin Muhammad Boburning o'n ikki yoshida taxt tepasiga kelishi, Samarqandga yurishlari, vatanidan chiqib Hindistonga borib u yerda boburiylar sulolasiga asos solishi, tasvirlangan tarixiy shaxslar o'rtasidagi murakkab ijtimoiy-siyosiy, ruhiy hamda g'oyaviy ziddiyatlar tahlil qilinadi. Romanda Zahiriddin Muhammad Bobur, Shayboniyxon, Jahongir Mirzo va Ahmad Tanbal kabi tarixiy siymolar o'rtasidagi toqnashuvlarning badiiy hamda psixologik ildizlari yoritilgan.

Kalit so'zlar

badiiy obraz, konflikt, tarixiy shaxs, realizm, Zahiriddin Muhammad Bobur, Shayboniyxon, Jahongir Mirzo va Ahmad Tanbal.

DOI: 10.5281/zenodo.21743485

KIRISH

Tarixiy roman janri adabiyotda shunchaki o'tmish voqealarini xronologik bayon etish emas, balki muayyan davrning ijtimoiy-siyosiy manzarasini, insoniy munosabatlar va shaxsiyatlar toqnashuvini badiiy tahlil qilish shaklidir. O'zbek nasrida ushbu janrning yetuk namunalaridan biri — Pirimqul Qodirovning **"Yulduzli tunlar"** romanidir. Asar markazida XV asr oxiri va XVI asr boshlarida Movarounnahr hamda Xuroson hududida kechgan murakkab ijtimoiy-siyosiy jarayonlar, Temuriylar saltanatining inqirozi va buyuk shoir hamda davlat arbobi **Zahiriddin Muhammad Bobur**ning hayot yo'li turadi. Yozuvchi tarixiy haqiqatni badiiy to'qima bilan uyg'unlashtirgan holda, personajlar xarakterini aynan **ziddiyatlar (konfliktlar)** orqali ochib beradi. Konflikt (lot. conflictus – to'qnashuv) – personajlarning asar sujetida badiiy ifodasini topadigan o'zaro to'qnashuv va kurashlari, qahramon bilan muhit orasida yoki uning ruhiyatida kechuvchi ziddiyatlar, qarama-qarshiliklar. Konflikt termini an'anaviy tarzda ko'proq epik va dramatik asarlarga nisbatan qo'llanadi[1]. "Yulduzli tunlar" romanidagi eng asosiy va markaziy konflikt — **Zahiriddin Muhammad Bobur** hamda **Muhammad Shayboniyxon** o'rtasidagi toqnashuvdir. Bu shunchaki ikki hukmdorning taxt uchun bo'lgan raqobati emas, balki ikki xil davlatchilik konsepsiyasi va dunyoqarash toqnashuvidir.

1.Siyosiy va harbiy strategiyalar toqnashuvi. Shayboniyxon harbiy kuch, qat'iyat va Dashti Qipchoq ko'chmanchi qabilalarining harbiy intizomiga tayanadi. U Movarounnahrni yagona bayroq ostida birglashtirishni maqsad qilgan bo'lsa-da, uning usullari keskin va shafqatsizdir. Bobur esa Temuriylar sulolasining qonuniy merosxo'ri sifatida madaniyat, adolat va bunyodkorlik prinsiplariga tayanadi. Biroq markazlashgan hokimiyatning yo'qligi va ichki parokandalik Boburning dastlabki yillarda Shayboniyxonga qarshi samarali

[1]КУРОНОВ Д. Адабиётшунослик лугати. – Тошкент : Akademnashr, 2013. – Б.24.

kurashishiga to‘sqinlik qiladi.

2.Mafkuraviy va ma’naviy qarama-qarshilik. Romanda Pirimqul Qodirov Shayboniyxonni faqat salbiy emas, balki murakkab, siyosiy yetuk va o‘tkir zehnli shaxs sifatida gavdalantiradi. Biroq uning xarakteridagi shafqatsizlik, Samarqand va boshqa shaharlarni qamal qilish paytidagi keskin choralari Boburning insonparvarlik prinsiplari bilan to‘qnashadi. Saripul jangi (1501) romanda nafaqat taktiki mag‘lubiyat, balki Bobur ruhiyatidagi tub burilish nuqtasi sifatida beriladi.

Pirimqul Qodirov asarda Movarounnahrning inqirozga yuz tutishining asosiy sababi sifatida Temuriy shahzodalarning o‘zaro adovati va ichki ziddiyatlarini ko‘rsatadi.

Boburning o‘z inisi **Jahongir Mirzo** bilan munosabatlari aka-uka jipsligi va taxt da’vogarligi o‘rtasidagi ziddiyatni namoyon etadi. Ahmad Tanbal va Ali Do‘st Tag‘oyi kabi fitnachi beklar Jahongir Mirzoning yoshligidan va g‘ururidan foydalanib, uni Boburga qarshi qayrashadi. Bobur inisiga nisbatan har doim jigarbandlik va mehr tuyg‘usini saqlashga urinadi, biroq davlat va beklar manfaati bu ikki shaxs o‘rtasiga doimiy sovuqchilik soladi. Romandagi ziddiyatlar nafaqat oliy hukmdorlar, balki uning atrofidagi nufuzli beklar va saroy fitnachilari darajasida ham chuqur yoritilgan. **Ahmad Tanbal:** Boburga qarshi muxolifatda turib, Jahongir Mirzoni taxtga ko‘tarishga urinadi. Bu Farg‘ona vodiysida parokandalik keltirib chiqaradi va Boburning mavqeyini zaiflashtiradi. **Ali Do‘st Tag‘oyi:** O‘z shaxsiy manfaati va hokimiyatparastlik yo‘lida Bobur va Tanbal o‘rtasida ikkitaraflama siyosat yurgizadi, natijada Andijonning boy berilishiga va Boburning sargardonlikka yuz tutishiga sabab bo‘ladi.**Qutlug‘ Nigorxonim va Xonzodabegim:** El va sulola ma’naviyatini saqlash yo‘lida fidoyilik ko‘rsatadi. Xonzodabegimning Shayboniyxonga turmushga chiqishi - Bobur va el osoyishtaligi uchun o‘zini qurbon qilish namunasi sifatida tasvirlanadi.

XULOSA

Pirimqul Qodirov har bir tarixiy shaxsni qoliplashtirilgan emas, balki ichki ruhiy to‘qnashuvlarga ega tirik inson sifatida tasvirlaydi.

Bobur xarakteridagi eng katta ziddiyat - **shohlik va shoirlik**, **burch va tuyg‘u** o‘rtasidagi kurashdir. Hukmdor sifatida u qat’iyatli, ba‘zan shafqatsiz qarorlar qabul qilishga majbur bo‘lsa, shoir va inson sifatida u nozik qalb egasi, adolat hamda Vatan sog‘inchi bilan yashaydi. Ushbu ruhiy holat Boburning Farg‘onadan ayrilishi, Kobulga chekinishi va oxir-oqibat Hindistonda Buyuk Boburiylar saltanatiga asos solishi jarayonida yanada teranlashadi. U Hindistonda ulkan zafarlarga erishsa-da, qalbidagi Andijon va Samarqandga bo‘lgan qo‘msash ziddiyati uni umrining oxirigacha tark etmaydi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. КУРОНОВ Д. Адабиётшунослик лугати. – Тошкент : Akademnashr, 2013. – Б.24.
2. Qodirov P. Yulduzli tunlar. – Toshkent: Adabiyot uchqunlari, 2018.
3. Temuriy malikalar www.ziyouz.com kutubxonasi